

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Interview met promovendus Eelco Boss: De Jeugdzorg van toen tot nu

Auteur: Nina Saelmans

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.3, 26-29.

© 2022 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

INTERVIEW MET PROMOVENDUS EELCO BOSS

DE JEUGDZORG VAN TOEN TOT NU

Nina Saelmans

Eelco Boss werkte meer dan tien jaar als maatschappelijk werker in Amsterdam bij onder andere Bureau Jeugdzorg en de GGD. In 2009 besloot hij een deeltijd bachelor geschiedenis te volgen en sinds 2020 werkt hij aan een promotieonderzoek over het spanningsveld tussen alternatieve jeugdhulpverlening in de jaren zestig en de jongerencultuur die destijds wereldwijd in opkomst was. *Skript Historisch Tijdschrift* sprak met hem over de hervormingsdrang van de jaren zestig en zeventig, de positie van jongeren toen en nu, en bureaucratie binnen de jeugdzorg.

“Na tien jaar was ik er wel klaar mee, met name met de bureaucratie en de wachtlijsten, die uitzichtloosheid eigenlijk”, vertelt Eelco Boss over zijn carrière als maatschappelijk werker. Het was om deze reden dat hij in 2009 besloot het roer om te gooien en zich aan te melden voor een deeltijd bachelor geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. “Ik had altijd al de droom om geschiedenis te gaan studeren, maar het kwam er nooit van. Toen heb ik me op 31 augustus, een dag voor de deadline, aangemeld en heb ik in de avonden mijn diploma behaald.”

Na het behalen van die bachelor volgde Boss de deeltijd master politiek en maatschappij in historisch perspectief in Utrecht en ondertussen was hij al begonnen met lesgeven op Hogeschool Windesheim in Zwolle, dezelfde school waar hij jaren eerder zijn diploma voor maatschappelijk werk ontving. “Toen ik daar tien jaar werkte, kwam ik een lector tegen, Dorien Graas. Zij zat in een commissie die in opdracht van het ministe-

rie van Justitie en Veiligheid onderzoek deed naar geweld in de jeugdzorg vanaf 1945. Ze had mensen nodig om in oude internaten spullen op te sporen en te onderzoeken hoe men vroeger omging met geweld. Ze had gehoord dat ik historicus was.”, vertelt Boss, “Dat heb ik toen een paar maanden gedaan: archieven bezoeken, mensen interviewen en daar stukken voor schrijven die later opgenomen zijn in het eindrapport. Het was een lot uit de loterij”. Het was volgens Boss bijzonder dat Graas dit project in de wacht had weten te slepen: “Wij waren de enige hogeschool in die commissie, die bestond verder uitsluitend uit universiteiten en onderzoeksinstituten. Na afloop zei Dorien tegen me dat ik zou moeten gaan promoveren”.

Zelf zag Boss dat laatste niet meteen zitten. “Historisch onderzoek vind ik gaaf om te doen”, laat hij weten, “maar promoveren... dat associeerde ik met zo’n treurige middelbare man die op een of andere plaatselijke regent gaat promoveren”.

De omslag in zijn denken kwam toen Boss met Maarten Prak, hoogleraar Economische en Sociale Geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, sprak. Deze wees hem op het bestaan van een lerarenbeurs, die hem in staat stelde om, naast zijn baan als docent bij Windesheim, twee dagen in de week onderzoek te doen. Aldus geschiedde: Eelco Boss begon zijn promotietraject in de herfst van 2020.

Eén van de voorwaarden die verbonden zat aan het ontvangen van de beurs, was dat Boss een onderwerp moest kiezen dat in het verlengde lag van zijn onderwijs. Vanwege zijn verleden als maatschappelijk werker was de keuze voor een onderzoek naar de jeugdzorg zodoende snel gemaakt. Hij vertelt hierover: “Er heeft in de jaren zestig en zeventig een grote vernieuwing plaatsgevonden in de jeugdhulpverlening. Dat is relevant omdat ikzelf uit de jeugdzorg kom en in Amsterdam heb gewerkt, waar die initiatieven voor vernieuwing zijn ontstaan. Het is een onderwerp dat me nauw aan het hart ligt”.

Die vernieuwing was volgens Boss het gevolg van een veranderende tijdsgeest die niet langer aansloot op de traditionele jeugdzorg. “De hulpverlening richtte zich destijds heel erg op de ouders, op repressie en onderdrukking. Met name het vaderlijk gezag was belangrijk; kinderen werden niet serieus genomen en werden behandeld als niets meer dan een verlengstuk van hun ouders. Maar in de jaren zestig groeide een generatie op die niet langer dat verzuilde pad inging. Jongeren eisten steeds meer hun eigen ruimte op en voelden zich vrijer. Je ziet dan de onmacht van de bestaande structuur om zich aan te passen aan die nieuwe generatie, en dan komen er alternatieve jeugdhulpinstellingen op die erg systeemkritisch zijn.” Die jeugdinstanties kregen de naam JAC (Jongeren Advies Centrum), Release of ‘Sosjale Joenit’. Hulpverleners binnen het JAC waren wetenschappelijk geïnformeerd en trachtten om vanuit een niet-paternaliserende hou-

Bron: Eelco Bos

ding jongeren te begrijpen: “De drempel voor jongeren om advies te vragen bij een JAC moest dan ook zo laag mogelijk zijn”. “Maar,” zo nuanceert Boss, “mijn theorie is dat die centra aanvankelijk wel gefundeerd waren in de wetenschap en in theorieën met betrekking tot de jeugdzorg, maar dat ze na een tijdje radicaliseerden en er veel werkers en vrijwilligers terechtkwamen zonder opleiding.”

De JAC's die door het hele land werden opgericht, waren in hun basis dus systeemkritisch en verzetten zich tegen het verzuilde klimaat van de traditionele jeugdzorg. Desondanks werden de meeste opgericht met subsidie van de gemeente, die er panden voor opkocht en maatschappelijk werkers, psychologen en artsen betaalden om er te werken, zo vertelt Boss.

Gelijktijdig met de meer wetenschappelijk onderlegde JAC's ontstond de organisatie Release, wiens leden zichzelf zagen als een soort ondergrondse verzetsorganisatie. Zij wilden geen subsidie van

de overheid, die ze als onbetrouwbaar beschouwden, zo vertelt Boss. “De Release werd opgericht door jongeren zelf. Dat was veel amateuristischer, heel erg ondergronds ook. Dat konden twee hippies op een zolder zijn die besloten een Release te worden. Je ziet dan ook snel dat die over de kop gaan, omdat ze zaken niet rondkregen of problemen hadden om vrijwilligers te vinden. Er was daar veel onprofessioneel gedrag. Na een jaar of twee moesten dan ook de Releases ervoor kiezen om zich te laten subsidiëren. Het idee van die organisaties om zich tegen de overheid te verzetten, verdwijnt dan ook snel”.

in gesprek ging. Op dat moment was je als hulpverlener eigenlijk fout bezig, want dan onttrok je een kind aan de ouderlijke macht en als ouders dan aangifte deden van vermissing van hun kind, dan was je als hulpverlener strafbaar. Door alle processen die hierdoor zijn gevoerd, is het Wetboek van Strafrecht echter aangepast en mag je een kind, uiteraard onder strenge voorwaarden, juridisch onttrekken aan de ouderlijke macht. Dat is een van de verdiensten van de jaren zeventig geweest”.

Maar de invloed van de adviescentra gaat volgens Boss nog veel verder: “De positie van jongeren in het strafrecht-

“JE ZIET DAN DE ONMACHT VAN DE BESTAANDE STRUCTUUR OM ZICH AAN TE PASEN AAN DIE NIEUWE GENERATIE ...

De bestaansgeschiedenis van zowel de JAC's als de Releases was er dus een met vele obstakels. Desondanks gelooft Boss dat de centra en de vernieuwingsdrang die erachter schuilging, een onmiskenbaar grote rol hebben in de positie van jongeren vandaag de dag: niet alleen binnen de jeugdzorg, maar ook in het dagelijks leven. “Onttrekking aan de ouderlijke macht is daar een belangrijk voorbeeld van,” legt hij uit, “als kinderen van huis wegliepen en onderdak zochten via een JAC of een Release, dan was daar een hulpverlener die kinderen ergens onderbracht en bijvoorbeeld met de ouders

proces is aanzienlijk beter geworden. In de jaren zestig lag de minderjarigheidsgrens van een kind op 21 jaar. Tegenwoordig heb je op je twaalfde al heel wat rechten: zo mag je gehoord worden door een rechter en wordt je mening meegenomen in echtscheidingszaken. Vanaf je veertiende komt daar meer bij en vanaf je zestiende hebben je ouders eigenlijk vrijwel niets meer te zeggen”. Ook de almacht van de vader, die de basis vormde van een gezin, is in de jaren zestig steeds meer onder druk komen te staan op het moment dat de aandacht verschoof naar de wensen en noden van de kinderen. Het seri-

eus nemen van de jongerencultuur (zoals de JAC en de Release dat deden) ligt aan die verandering ten grondslag.

Wat Boss inspirerend vindt aan de jeugdhulp in de jaren zeventig is de pioniersgeest en de creativiteit. Zelf ervoer hij tijdens zijn carrière in de Amsterdamse jeugdzorg dat het functioneren van de bureaucratie belangrijker leek te zijn geworden. “Bureaucratie is onvermijdelijk, want anders heb je geen geheugen als instituut. En het is ook essentieel om als hulpverlener verantwoording af te leggen, maar tegenwoordig zijn we daar helemaal in doorgeslagen. Kennelijk durven we niet meer te vertrouwen op de professionali-

... EN DAN KOMEN ER ALTERNATIEVE JEUGDHULP- PINSTELLINGEN OP DIE HEEL ERG ANTI-SYSTEEM WAREN”

teit van jeugdzorgwerkers en proberen we dat te compenseren met heel veel verslaglegging. Tegenwoordig doe je het omdat het moet en ben je alleen maar bezig met het opstellen van verslagen van twintig à vijftientwintig pagina's. Je raakt er verstrikt in en verliest oog voor waar het om gaat.”

Wat dat betreft is het maar goed ook dat Boss de blik tegenwoordig op het verleden gericht heeft en daardoor met hernieuwde inzichten naar huidige misstanden in de jeugdzorg kan kijken.